

KONTRASTIRANJE FRANCUSKIH I SRPSKIH BEZLIČNIH GLAGOLSKIH OBLIKA U JEZIKU EKONOMSKE STRUKE

Sažetak: U radu se vrši kontrastivna analiza funkcija bezličnih glagolskih oblika na korpusu ekscerpiranom iz francuskih i srpskih univerzitetskih udžbenika iz domena ekonomije. Bezličnost kao jedna od glavnih karakteristika jezika struke ima brojne sintaksičke realizacije. Odabrali smo da pažnju usmerimo na infinitiv, glagolske priloge i prideve s jedne, i sadašnji i prošli infinitiv, gerund i participe s druge strane. Rezultati analize pokazuju različitost sintaksičkih manevara kojima se postižu identične stilske odlike francuskog i srpskog naučno-udžbeničkog funkcionalnog stila.

Cljučne reči: jezik struke, kontrastivna analiza, bezličnost, francuski, srpski

1. Uvod : Jezik struke

Pojam jezika struke od samog svog nastanka doživljava različite definicije i metodološke pristupe. U francuskoj lingvistici se ovaj pojam javlja 60-ih godina XX veka kao *français scientifique et technique*, a zatim 70-ih u okviru AVGS metode dobija naziv *français langue de spécialité*, da bi sa evolucijom metodoloških pristupa menjao naziv u *français instrumental* koji se usresređuje na čitanje i analizu stručnih tekstova i kasnije u *français fonctionnel* koji u centar interesovanja postavlja komunikativne potrebe učenika.

Nakon pojave termina *English for Specific Purposes* dolazi i *français sur objectifs spécifiques* (francuski za posebne namene – FOS) i *français de spécialité*. Osnovna razlika između ova dva pojma je motiv za njihovo izvođenje. Naime, FOS sledi „logiku potražnje“ i analizira potrebe svojih polaznika kako bi što preciznije odgovorio njihovim potrebama – npr. obuka stranih stručnjaka za rad u frankofonim zdravstvenim i naučnim institucijama i kompanijama, a *français de spécialité* predstavlja „logiku ponude“ koju slede obrazovne institucije (najčešće visokoškolske) koje same organizuju nastavu (Mangiante, Parpette, 2004: 10).

Kako se menjao naziv, tako su se menjali i metodološki pristupi. Od samog početka vlada stereotipno mišljenje da jezik struke odlikuje samo specifični

vokabular, a da je sve ostalo preuzeto iz „opšteg“ jezika. Međutim, detaljnija istraživanja pokazuju da se jezik struke ne može svesti samo na specifični vokabular, već je potrebno „*modéliser une compétence langagière sur fond de langue naturelle*“ (Lérat, 1995: 12). Ta jezička kompetencija podrazumeva i poznavanje nekih morfološko-sintaksičkih specifičnosti koje su se pokazale kao veoma česte u jeziku struke.

U literaturi na srpskom jeziku nalazimo definiciju R. Bugarskog koji jezik struke vidi kao „varijetet jednog jezika, ili specifičan vid upotrebe toga jezika, koji služi pojmovno-terminološkom konstituisanju neke struke (u smislu radne ili naučne oblasti) i komuniciranju unutar te struke“ (Bugarski, 1997: 201). Kada je reč o samom nazivu, R. Bugarski termin *stručni jezik* smatra prikladnijim, jer ovaj jezički varijetet više pripada jeziku nego struci, iako tvrdi da bi najadekvatniji naziv bio *jezik u funkciji struke*, ali se od ovog naziva odustaje zbog njegove nezgrapnosti (Bugarski, 1997: 205).

Kada se o jeziku struke govori iz perspektive funkcionalnog stila (prema B. Tošoviću), onda se on, u zavisnosti od date oblasti, smešta između administrativnog i naučnog stila. Uprkos velikoj žanrovskoj različitosti, oba stila odlikuje depersonalizovanost i objektivnost.

Administrativni stil više odgovara jeziku prava, diplomatije, administracije, poslovne komunikacije, itd. Njegove odlike su visoka standardizovanost i unifikacija, neekspresivnost, šablonizacija jezičkog izraza, veliko prisustvo imenica u odnosu na glagole, proste rečenice, kondenzovane forme, prezent sa proskriptivnom funkcijom, imperativ sa voluntativnim i futur sa modalnim, uslovnim značenjem (Tošović, 2002: 355).

Naučni stil (naučno-tehnički) odgovara svakoj naučnoj oblasti prirodnih, društvenih i tehničkih nauka. To je, dakle, jezik elektrotehnike, matematike, filozofije, sociologije, itd. Svaki naučni stil može da se svrsta u jedan od tri podstila: strogo naučni (akademski), naučno-udžbenički i naučno-popularni, u zavisnosti od toga između koga se odvija komunikacija (stručnjak-stručnjak, stručnjak-budući stručnjak, stručnjak-laik) (Tošović, 2002: 330). Osnovna funkcija naučnog stila je saopštavanje, te se on odlikuje logičnošću, apstraktnošću, strogim izborom leksičkog materijala, složenim rečenicama sa atributivnim i uzročno-posledičnim zavisnim rečenicama, kao i velikim prisustvom terminologije. U ovom stilu preovladavaju imenice i pridevi, a vrlo su prisutne i glagolske imenice. Najčešći glagolski oblici su prezent sa vanvremenskim značenjem, inkluzivni imperativ, a manje futur i prošlo vreme (Tošović, 2002: 333).

U pokušaju da opiše odlike francuskog jezika nauke i tehnike, R. Kocourek daje slična određenja: korišćenje 3. lica jednine ili množine, dakle depersonalizovanost iskaza, deklarativni modalitet i veliko prisustvo prezenta od 85%. Pored prezenta pojavljuju se još i futur i perfekat koji zauzimaju 10%, dok se svi ostali oblici smeštaju u preostalih 5% (Kocourek, 1991: 71). Našu pažnju su naročito privukli bezlični oblici, koji uprkos svojoj maloj zastupljenosti

u odnosu na prezent, i u srpskom i u francuskom jeziku struke igraju značajnu ulogu i imaju širok spektar sintaksičkih funkcija.

2. Bezlični glagolski oblici – analiza korpusa

Analiza je izvršena na manjem korpusu jezika ekonomske struke, koji bi se, po svojim stilskim obeležjima, pre mogao svrstati u naučni stil (dok bi poslovni jezik bio bliži administrativnom stilu zbog vrlo prisutne standardizovane komunikacije). Imajući u vidu da je korpus koji smo podvrgli analizi ekscerpiran iz univerzitetskih udžbenika, onda je, svakako, reč o naučno-udžbeničkom podstilu. Analiziran je udžbenik iz *Mikroekonomije* za prvu godinu studija na Ekonomskom fakultetu u Novom Sadu i delovi udžbenika iz iste oblasti, *Initiation à la microéconomie*, sa Ekonomskog fakulteta u Renu.

Za bezlične glagolske oblike se usko vezuje i pojam *kondenzacije* koji uvode lingvisti Praške škola (Mathesius). To je univerzalna sintaksička i semantička pojava kojom se sažimaju rečenični sadržaji u kvantitativnom i informativnom smislu iz razloga jezičke ekonomije i naročito se vezuje za određene stilove jezičkog standarda koji teže bezličnosti, apstraktnosti, objektivnosti i obezvremljenosti, poput naučnog stila (Radovanović, 2004: 43). I upravo bezlični glagolski oblici omogućavaju ovu pojavu, kada, kao rečenični kondenzatori, zamenjuju predikat u finitnom glagolskom obliku koji počiva u dubinskoj rečeničnoj strukturi. U funkciji kondenzatora u našem korpusu za srpski jezik posmatrali smo verbide – infinitive, glagolske priloge, kao i glagolski pridev trpni.

Uporedno sagledavanje funkcija bezličnih oblika u francuskom i srpskom jeziku možemo opravdati i dijahronom perspektivom, jer postoji velika bliskost između francuskih i srpskih bezličnih oblika, pa je sasvim opravdano upoređivati funkcije sledećih parova – glagolski prilozi i gerund, glagolski pridevi i participi. Naime, jezičkom reformom u srpskom jeziku u 19. veku, nestaje pasivni particip prezenta, a na njegovo mesto dolazi glagolski pridev trpni, odnosno pasivni particip preterita (Subotić, Petrović, 2000: 1152) koji posmatramo uz francuski particip prošli. Aktivni particip je nastavio da postoji ili kao gerund ili kao glagolski prilog sadašnji što odgovara francuskom gerundu.

Tokom analize posmatrali smo paralelno funkcije sledećih oblika: srpske glagolske priloge i francuski gerund, glagolske prideve u srpskom i particip u francuskom, kao i srpski i francuski infinitiv. Uverili smo se, pritom, da oni mogu da vrše različite sintaksičke funkcije u srpskom, odnosno u francuskom jeziku i pokušali smo da ih uporedimo, budući da nije bio u pitanju korpus u kom je moguće posmatrati prevodne ekvivalente.

3. Glagolski prilozi

Glagolski prilozi, budući bezlični oblici, ne konstituišu sami rečenicu već se vezuju za vršioca radnje glavnog rečeničnog predikata. Oni ga određuju vremenski, ali mogu da iskazuju i uzrok, cilj, način, itd. (Piper et al., 2005: 464). Korišćenjem glagolskog priloga naglašava se komponenta procesualnosti date radnje, pošto on implicira glagolsku radnju psiho-fiziloškog karaktera kao propratnu manifestaciju primarne vizuelne radnje (Piper et al., 2005: 554). U savremenom srpskom jeziku veća je frekvencija pojavljivanja glagolskog priloga sadašnjeg u odnosu na glagolski prilog prošli (Piper et al., 2005: 467), što se pokazalo i na našem korpusu. Na trideset primera glagolskog priloga sadašnjeg, pojavljivao se, u proseku, po jedan glagolski prilog prošli. Kada je reč o funkcijama, najučestalija je njegova osnovna funkcija priloške odredbe vremena:

1. Govori se i o zakonu ponuđe *podrazumevajući* pod tim nazivom direktnu i pozitivnu korelaciju između ponuđene količine neke robe i nivoa njene tržišne cene, ceteris paribus. (MK: 106)

Glagolski prilog sadašnji daje vremensko određenje na dva načina: izražavajući simultanost dve radnje, u koju se ubraja prethodni primer, ili predstavljajući vremenski okvir unutar kojeg se odvija radnja glavnog rečeničnog predikata, ukoliko njegov glagolski vid to dopušta (Piper et al., 2005: 464). Ovu situaciju detaljno analizira M. Ivić – u slučaju da glavni predikat i glagolski prilog¹ nisu istog vida, ili da glagolski prilog stoji ispred predikata, tada se on interpretira kao „stanje koje odlikuje subjekat rečenice u trenutku dok ovaj ostvaruje predikatsku radnju“ (Ivić, 2008: 217). U našem korpusu nismo imali ovakvih primera, pošto su uvek bile u pitanju kombinacije dva nesvršena glagola.

U narednom primeru su oba glagola nesvršenog vida, s tim što se glagolski prilog sadašnji nameće kao prateća okolnost koja u sebi nosi jednu nijansu uzroka, pa samim tim i anteriornosti. Moguće da je razlog tome značenje samog glagola (prvo će potrošač nešto uvažiti – kognitivna radnja, a zatim će se spram toga i ponašati - delovanje)²:

2. *Uvažavajući* navedeno, racionalni potrošač će se u svakoj situaciji ponašati po istim pravilima dakle, konzistentno. (MK: 25)

Iako je pravilo da naporedni sintaksički odnos glagolski prilog ostvaruje kada su oba glagola istog vida i kada je glagolski prilog sadašnji postponiran u odnosu na glavni glagol, u našem korpusu je to bio redak slučaj. Ipak, bilo je i takvih primera:

3. Ta atomiziranost (decentralizovanost) subjekata otvara pitanja koordinacije to jest ravnoteže *imajući* u vidu i šire interese – interese nacionalnih privreda. (MK: 12)

¹ M. Ivić koristi opštelingvistički pojam – *gerund*.

² Za ovo nemamo potvrdu u teoriji – obično glagolski prilog sadašnji u ovakvoj situaciji može da izrazi samo istovremenost sa glavnim glagolom (Ivić 2008: 210).

Glagolski prilog uz vremensko određenje kondenzuje u istom obliku i druga značenja. Najučestalija funkcija koja se javlja istovremeno uz funkciju vremenske odredbe je i funkcija načinske odredbe:

4. U tome uspevacu, u većoj ili manjoj meri, *primenjujući* različite metode diskriminacije cena. (MK: 72)

U korpusu smo pronašli i značajan broj primera u kojima glagolski prilog sadašnji izražava, pored vremenskog, i značenje uslova:

5. U kardinalnoj teoriji, *polazeći* od pretpostavke poznavanja veličina i jedinica korisnosti, dolazi se do opisa preferencija. (MK: 44)

Moguća je transformacija navedenog primera kojom se uveravamo u postojanje načinskog određenja – *Ako se pođe od pretpostavke poznavanja veličina i jedinica korisnosti, dolazi se do opisa preferencija*. Opravdanje za korišćenje glagolskog priloga umesto zavisne rečenice, pored jezičke ekonomije, nalazimo i u naglašavanju komponente procesualnosti koja odsustvuje u zavisnoj rečenici.

Pored tri navedene funkcije, pojavljuje se i mali broj primera sa uzročnim značenjem:

6. Odluka potrošača pri upoređivanju dve potrošačke korpe može biti trojaka: (1) preferira prvu potrošačku korpu u odnosu na drugu, (2) više ceni drugu od prve, ili (3) je indiferentan, *smatrajući*, možda, da su obe korpe podjednako korisne. (MK: 35)

Kao peta funkcija glagolskog priloga sadašnjeg javlja se značenje cilja:

7. Umesto konvencionalne pojedinačne krive tražnje, prilikom egzaktnog utvrđivanja viška korisnosti, koristimo tzv. dohodovno kompenzovanu krivu tražnje, *obezbeđujući* tako postojan nivo realnog novčanog dohotka potrošača. (MK: 74)

4. Gérondif

Ovaj francuski oblik deli umnogome karakteristike srpskog glagolskog priloga. Predstavlja proces koji traje, koji je nesvršen i iskazuje istovremenost sa glagolom glavne rečenice.³ Uz obavezno vremensko određenje simultanosti može da izrazi i način, sredstvo, uslov, uzrok koji ponekad mogu i da nadvladaju vremensko značenje (Imbs, 1960: 157). Međutim, ne može se reći da je on uvek i prevodni ekvivalent srpskog glagolskog priloga, jer u toj ulozi može da bude i particip prezenta, ali se svakako u najvećem broju slučajeva značenjski i vidski podudara sa glagolskim prilogom sadašnjim.⁴ Budući da prevodna ekvivalencija

³ Predlog *en* koji uz particip prezenta čini sastavni deo gerunda bolje izražava vremensku simultanost – on se koristi i u vremenskom označavanju – *en été*. (Riegel, Pellat, 2005: 342)

⁴ Detaljno je o tome pisala S. Gudurić u svom radu *O aspektu nekih imensko-glagolskih oblika u francuskom i srpskohrvatskom jeziku*, 1991.

nije predmet ovog rada, pažnju ćemo usmeriti na njegove sintaksičke i semantičke vrednosti. Navodimo primer iz korpusa u kome on izražava isključivo vremensku simultanost:

8. La firme est confrontée à la situation suivante: comment maximiser sa production *Q* en respectant sa contrainte budgétaire représentée par *CT* ? (MC: 72) (Kako maksimizirati proizvodnju poštujući budžetska ograničenja tj. i pritom poštovati...)

Ovu vrednost francuskog gerunda, sasvim očekivano, najviše srećemo u naučno-udžbeničkom stilu, ali u našem korpusu to nije bio slučaj. Najfrekventiniji su primeri u kojima gerund izražava uslov, odnosno pretpostavku, pogotovu u situacijama kada se analiziraju jednačine ili grafikoni, pa tako imamo:

9. En divisant les deux membres par P_y , on obtient : [...] (MC: 33) (Deleći oba člana sa P_y , dobijamo tj. Ako podelimo...)

Nailazimo i na slučajeve kada se čini da semantička nijansa pretpostavke nadvladava vremensku, jer je, kao u narednom primeru, glavni predikat u kondicionalu:

10. Or, le consommateur, qui préfère avoir plus que moins, devrait être en réalité plus satisfait en consommant une plus grande quantité des deux biens, ce qui est impossible le long d'une courbe d'indifférence où l'utilité est constante. (MC: 27) (Potrošač bi trebao da bude zadovoljniji trošeći veću količinu oba dobra...tj. Ako bi trošio...)

U nešto manjem broju se javlja i gerund kao odredba za način:

11. En construisant des modèles, les économistes cherchent à faire ressortir d'une part les forces principales agissant sur le mécanisme étudié, et d'autre part les interdépendances entre ces forces. (MC: 21) (Konstruišući modele, ekonomisti pokušavaju da izdvoje... tj. Na taj način što konstruišu...)

U korpusu nailazimo i na karakterističan primer upotrebe gerunda sa prilogom *tout*, kada on izražava suprotnost:

12. Partant du panier A, si le consommateur veut obtenir X_0X_l en plus, il est prêt, tout en maintenant sa satisfaction constante, à renoncer à Y_0Y_l unités de Y. (MC: 29) (Polazeći od korpe A...on je spreman, održavajući pritom zadovoljenje potreba konstantnim, da odustane..)

A pronalazimo i jedan slučaj upotrebe gerunda u značenju odredbe uzroka:

13. Cela peut être un manque à gagner par rapport à une situation qui aurait rapporté davantage, mais cela peut être également ce que l'on a sacrifié en renonçant à une possibilité financièrement plus intéressante. (MC: 76)(... ali to može biti istovremeno i ono što smo žrtvovali odustajući od finansijski interesantnije mogućnosti. tj. jer smo odustali od...)

Interesantno je naglasiti da se gerund, bez obzira na činjenicu da je njegova osnovna vrednosti, uz procesualnost, i vremenska simultanost, u našem korpusu u sinatksičkoj funkciji odredbe za vreme pojavljuje samo u šest primera. U ostalim primerima on ima funkcije uzroka, načina, itd.

5. Glagolski pridev

Srpski jezik razlikuje dva glagolska prideva – glagolski pridev radni i glagolski pridev trpni koji se, u ulozi glagola ne pojavljuju samostalno, već u sastavu složenih glagolskih oblika. Ovu upotrebu nećemo razmatrati, već ćemo se skoncentrisati na njihove samostalne upotrebe. Glagolski pridev trpni ima sposobnost da obeležava i radnju i stanje – osobinu nastalu radnjom koja mu se kao objektu pripisuje. Ovo omogućava pomeranje težišta sa jednog na drugo gramatičko svojstvo – sa radnje, predstavljene pasivnom dijatezom, na stanje njome izazvano koje odgovara kopulativno-pridevskom predikatu⁵ (Milošević, 1973: 423).

U našem korpusu se nalaze obe upotrebe, ali je teško utvrditi sa sigurnošću da li je u pitanju pasivna dijateza, ili se trpni glagolski pridev nalazi u ulozi atributivnog predikativa:

14. Danas *je* taj postupak značajno *liberalizovan*, međutim i dalje *je*, razume se, zakonski *regulisan*. (MK: 85)

Pošto je pasivna dijateza jedna od odlika naučnog stila, ne iznenađuje veliki broj ovakvih primera, uglavnom u pasivu prezenta:

15. Obe krive *su dobijene* povezivanjem tačaka optimalnog izbora, tj. tačaka A, B i C na različitim nivoima dohotka, tj. I0, I1 i I2. (MK: 52)

Glagolski pridev, kada se javlja kao kondenzator adverbijalne klauze sa uzročnim, vremenskim ili dopusnim značenjem, može da bude interpukcijski izdvojen, u subordiniranom odnosu i da predstavlja psihofiziološko stanje koje je nastalo pre naznačene aktivnosti (Ružić, 2005: 513). Među ekscerpiranim primerima našeg korpusa glagolski pridev trpni nalazimo u ovom položaju u relativnim ili kondicionalnim rečenicama:

16. *Izvedeni* zaključak ima opštu važnost, dakle, odnosi se na svaki elemenat skupa alternativnih dobara. (MK: 32) (Zaključak *koji je izveden*...)

17. *Posmatrana* matematički tj. geometrijski, funkcija tražnje ima negativan nagib, što izražava zakonito kretanje između nivoa cene i tražene količine u smislu da će potrošač kupovati veću količinu datog dobra ako se njegova cena snižava i obratno potrošač će kupovati manju količinu datog dobra pri povećanju cene. (MK: 17) (*Ako se funkcija tražnje posmatra matematički*...)

U jednom primeru se pojavljuje samostalno, kao krnji perfekat, koji saopštava događaj realizovan pre trenutka govora:

18. Neki teoretičari osporavaju shvatanje (*nastalo* još u vreme kardinalne teorije vrednosti i korisnosti) da potrošači mogu ostvarivati višak korisnosti, u vidu razlike između više rezervacione i niže tržišne cene proizvoda ili usluga. (MK: 72)

Imamo i jedan primer u kome on ima isključivo ekspresivnu vrednost – služi za naglašavanje:

⁵ U novijoj literaturi nailazimo na termin atributivski predikativ (Piper et al., 2005).

19. Svoj dohodak, ma koliko on *iznosio*, potrošač može, na bezbroj različitih načina, utrošiti za nabavku željenih potrošnih dobara. (MK: 30) (...ma koliko *on da iznosi*..)

Međutim, to su zanemarljive količine primera u odnosu na osnovnu funkciju atributskog predikativa.

6. Participes

Participi su u francuskom takođe obezličene gramatičke kategorije, koje pored oznake za lice nemaju ni oznake za broj, niti vreme, već ih dobijaju iz konteksta. Jedino o čemu nose informaciju je aspekt. *Participe présent* nosi značenje trajnog aspekta i kao takav može da izrazi simultanost, a *participe passé* odlikuje svršeni aspekt, odnosno stanje koje je rezultat izvršene radnje.⁶ U rečenici oba oblika mogu da ostvare dva tipa vrednosti – pridevski i glagolski.

Particip prošli u okviru svoje glagolske vrednosti, najčešće ulazi u sastav složenih glagolskih vremena i nalazimo ga i kao sastavni deo pasivne dijateze u različitim vremenskim oblicima. Međutim, ovu upotrebu smo zanemarili i pažnju smo usmerili na njegovu pridevsku vrednost. U tom slučaju on nema sopstveni subjekat i ima različite sintaksičke funkcije – epiteta, atributa ili prideva u apoziciji (*l'adjectif apposé dans la position détachée*)⁷:

20. *Appliquée* à la firme, elle nous permet de connaître la taille optimale de l'entreprise. (MC: 84) *adjectif apposé* (*Primenjena* na firmu, ona obezbeđuje da vidimo..)

21. Le tableau 1.1 fait apparaître une liaison négative entre le prix et la quantité *demandée*, aux niveaux individuels et du marché. (MC: 11) *épiphète* (... negativna veza između cene i *traženog* kvaliteta...)

Particip prošli se nije pojavljivao u ulozi atributa, a nije bilo ni apsolutnog participa (slučaj kada on ima sopstveni subjekat), ali smo naišli na jedan primer složenog oblika participa prošlog u pasivu koji izražava anteriornost:

22. Le coût total *ayant été étudié* au chapitre 3, sont précisés ici d'une part les concepts de profit et de recettes, d'autre part la maximisation du profit total. (MC: 91) (Pošto je ukupna cena (*bila*) *obrađena* u 3. poglavlju...)

⁶ Ovo je podela izvršena prema tradicionalnoj gramatici. Danas, međutim, lingvisti osporavaju tvrdnju da složene glagolske forme izražavaju isključivo svršeni aspekt a proste forme trajni navodeći da je ona primenjiva samo u određenim slučajevima, a ne apsolutno (Riegel et al., 2009: 526). U primerima *Il marche le long du bois* i *Ayant/ après avoir marché pendant trois heures* vid suštinski ostaje nepromenjen, ključna je razlika u perspektivi iz koje posmatramo radnju.

⁷ Ova klasifikacija je preuzeta od Gudurić, Vlahović (2012: 200). Kod Rigela i saradnika (Riegel et al., 2006: 343) nailazimo na istu podelu – *épiphète du nom, apposé, attribut d'un complément d'objet direct*, dok prema klasifikaciji Liman-Buiksa (Leeman-Bouix, 2005: 26) umesto prideva u apoziciji stoji termin *épiphète détachée*.

U sintaksičkoj funkciji glagola, particip prezenta može da ima dve pozicije – *conjoint* i *disjoint*. U poziciji kada je *participe conjoint*, on ima funkciju epiteta i može biti zamenjen relativnom rečenicom. Međutim, ako je upotrebljen on, a ne relativna rečenica, znači da se insistira na kvalifikaciji, a ne na radnji (Gudurić, Vlahović, 2012: 196). Pošto je ovaj particip čest u naučnom i administrativnom jeziku (naročito pri objašnjavanju grafičkih prikaza i legendi) nalazimo ga, sasvim očekivano, i u našem korpusu:

23. Supposons qu'un consommateur se voit présenter les paniers de consommation *figurant* au tableau 2.3. (MC: 25) (...*qui figure*...) (.potrošačke korpe koje *se nalaze* u tabeli 2.3)

U slučaju kada se particip prezenta nađe u poziciji *participe disjoint*, on je odvojen od imenice na koju se odnosi i može se naći na početku, u sredini ili na kraju rečenice. Može da izrazi uzrok, dopuštenje, uslov, pretpostavku ili samo vremensku simultanost:

24. Les offreurs, ne *trouvant* pas de débouchés suffisants, préféreront baisser le prix plutôt que de subir une coûteuse accumulation de stocks. (MC: 17) (...*puisque'ils n'ont pas trouvé*...) – *značenje uzroka* (Ponudači, *pošto ne nalaze* zadovoljavajuće ishode..)

25. Supposons de plus que la fonction d'offre se translate vers la gauche de SS en $S'S'$, *déplaçant* le point d'équilibre de E en E_2 et se traduisant par un nouveau prix de 12. (MC: 18) – *simultanost* (...*pomerajući* tačku ravnoteže sa ..)

U narednom primeru particip prezenta izražava uslov, pri čemu se, iz stilskih razloga, izbegava ponavljanje kondicionalne rečenice. Ovde particip prezenta izražava i semantičku nijansu načina, pa se tako *participe disjoint* približava upotrebi priloške odredbe koju ima gerund (Gudurić, Vlahović, 2012: 198).

26. *Partant* du panier A, si le consommateur veut obtenir X_0X_1 en plus, il est prêt, tout en maintenant sa satisfaction constante, à renoncer à Y_0Y_1 unités de Y. (MC: 29) (...*si l'on part du panier A*...) (*Polazeći/Ako se pođe* od korpe A...)

U apsolutnoj upotrebi, kada poseduju sopstveni subjekat, i particip prezenta i particip prošli mogu da formiraju participsku rečenicu. U korpusu smo imali primere samo za participsku rečenicu sa participom prezenta i to isključivo sa značenjem uzroka:

27. Les fonctions du graphique 1.2 *étant linéaires*, on peut écrire la fonction d'offre du marché SS . (MC: 15) (...*puisque les fonctions du graphique sont linéaires*...) (*Budući da/ Pošto su funkcije linearne*...)

7. Infinitiv

Infinitiv kao bezlični, nepromenjiv oblik koji imenuje radnju, stanje, zbivanje na najneutralniji način i, uz to, je po poreklu glagolska imenica (Piper et al., 2005: 470), predstavlja vrlo prikladan oblik za naučni stil stručnog jezika.

Njegova najrasprostranjenija funkcija u našem korpusu je građenje futura I i složenog predikata, dok su njegove uobičajene funkcije, kao predikata, subjekta i zamene nekih tipova zavisnih rečenica s veznikom *da*, malobrojne.⁸

U funkciji predikata ga nalazimo u zavisno upitnim rečenicama sa parcijalnim pitanjima, u indirektnom govoru:

28. Naravno, kao i oko drugih fenomena, tako i u ovom slučaju mišljenja su podeljena po pitanju šta *činiti*? (MK: 89)

Pronalazimo ga i u preskriptivnom značenju, koje se bliži imperativu, iako nema direktnog obraćanja:

29. *Videti* na primer, Mirjana Kuljak, Razvoj novijih teorija firme, Zbornik radova, Ekonomski fakultet Podgorica, 1995. (MK: 79)

Infinitiv u funkciji subjekta imamo samo u jednom primeru u okviru kopolativnog priloškog predikata. Tek transformacijom izrične rečenice, koja je dopuna glagolu u reflektivnom pasivu *čini se*, dobijamo jasnu sliku o pravoj funkciji infinitiva:

30. *Čini se da je racionalnije prihvatiti* simboliku koja polazi od inicijala engleskog jezika, jer je podesnija u smislu da omogućuje najširu komunikaciju u svetskim relacijama, a ekonomist profesionalac, u budućnosti će sve više biti upućen u te prostore. (MK : 8) (*Prihvatiti simboliku se čini da je racionalnije...*)

Za infinitiv u funkciji zamene zavisne rečenice s veznikom *da* nismo pronašli nijedan primer. Međutim, u okviru složenog predikata nailazimo na infinitiv u različitim situacijama. Kao dopunu modalnim glagolima, od kojih su najčešći glagoli *moći* i *morati* u prezentu reflektivnog pasiva. Na taj način se ističe anonimnost odnosno uopštenost agensa:

31. Na drugom pravcu *može se identifikovati* mikroekonomija, koja u žiži posmatranja i izučavanja ekonomsko-fenomenološkog spektra polazi od sagledavanja pozicije pojedinca, ili kao potrošača ili kao firme. (MK: 3)

32. Logika je, ukoliko se želi povoljan i prihvatljiv rezultat (autput) onda *se mora* racionalno *upravljati* sa inputnim (ulaznim) veličinama u ekonomskim aktivnostima i procesima. (MK: 4)

Ovi glagoli se pojavljuju i u 3. licu jednine prezenta, kao i bezlični glagoli *trebati* i *valjati* kojima je dopuna infinitiv punoznačnih glagola:

33. Kada se govori o oscilacijama cena *treba razlikovati* to naznačenje u dugom roku od onog u kratkom roku. (MK: 14)

34. Pre svega, *valja raspraviti* osnovne pojmove i kategorije u okviru ove problematike. (MK: 23)

35. Kupac *može biti* pojedinac, domaćinstvo, preduzeće, ustanova, vlada ili inostrani partner. (MK: 23)

36. Zbog raskoraka između obima i strukture potencijalnih i, na izvestan način, subjektivnih potreba i mogućnosti njihovog zadovoljavanja, dakle, realnih,

⁸ Ovo je podela koju je dala M. Ivić u svom radu *Problematika srpskohrvatskog infinitiva* (1972: 115).

stvarnih potreba, potrošač *mora izvršiti* izvesno rangiranje. (MK: 23)

Nalazimo ga i kao dopunu faznom glagolu *početi*, i punoznačnom modalitetnom glagolu *pokušavati*:

37. Analiza podataka upućuje na konstataciju da se ukupna korisnost povećava sve do tačke zasićenosti, a nakon toga *počinje opadati*. (MK: 29)

38. Neka *pokuša*, zatim, sve zemičke koje je potrošio, tj. zadovoljstvo ili korisnost *izraziti* apsolutnim brojevima. (MK: 28)

U korpusu infinitiv postoji u okviru kopulativnog glagola, u imenskom predikativu, gde služi kao dopuna prilogu ili pridevu koji uglavnom izražavaju mogućnost realizacije radnje označene infinitivom:

39. Hipoteze *je*, zatim, *moгуће* i *potrebno* empirijski *testirati*. (MK: 25)

40. Tako, na primer, za prvu jedinicu potrošač *je spreman platiti* cenu P_1 , za sledeću P_2 , zatim P_3 , odnosno cenu P_y za poslednju jedinicu proizvoda x . (MK: 74)

8. Infinitif

Infinitiv je u francuskom jeziku glagolski način takođe vremenski nemarkiran, bez informacije o licu i broju, te je njegova osnovna funkcija imenovanje radnje, potpuno identična infinitivu u srpskom jeziku. Postoje dva oblika infinitiva koji se razlikuju u aspektu – *infinitif présent* koji označava nesvršeni vid i *infinitif passé* koji izražava svršeni vid. U francuskoj gramatici se pravi razlika između dve upotrebe infinitiva – imeničke i glagolske.

U imeničkoj upotrebi infinitiv u našem korpusu nalazimo u različitim sintaksičkim funkcijama. U funkciji subjekta:

41. *Produire* au moindre coût suppose également que l'on prenne en compte les différentes approches possibles des coûts de production. (MC: 61) (*Proizvoditi* po najmanjoj ceni pretpostavlja takođe da se uzmu u obzir..)

Najčešće je u funkciji direktne objekatske dopune (*complément d'objet direct*) i to uz modalne glagole i druge vrste pomoćnih glagola:

42. Au prix $P = 9$, les consommateurs *désirent acheter* 140 kg de X et les entreprises *souhaitent offrir* 140 kg. (MC: 16) (Po ceni $P=9$, potrošači žele da kupe...a preduzeća žele da ponude...)

43. Si le prix baisse fortement de P_0 à P_v la quantité augmentant de Q_0 à Q_v *il faut trouver* une mesure de l'élasticité sur le fragment AB de la courbe de demande. (MC: 53) (Qko se cena drastično spusti...*treba pronaći* meru elastičnosti...)

Kada je u pitanju indirektna objekatska dopuna postoje dva slučaja: glagoli koji samo uz infinitivnu dopunu traže predlog, odnosno dopunu u vidu indirektnog objekta (*complément d'objet indirect*), dok u slučaju imenske dopune, ne traže indirektni, već direktni objekat (*complément d'objet direct*). Upravo se tako ponaša glagol *tendre* koji se pojavljuje u sledećem primeru:

44. Une même situation prévalant pour tout prix inférieur au prix d'équilibre, le triangle hachuré EMN représente un excès de demande, excès qui *tend à augmenter* le prix de vente. (MC: 17) (...*teži povećanju*...)⁹

Drugi slučaj je kada glagoli po prirodi idu uz indirektni objekat (Gudurić, Vlahović, 2012: 186) kao kod glagola *consister* à u sledećoj rečenici:

45. La mesure ordinaire *consiste à établir* un ordre de préférence des paniers de consommation. (MC: 23) (...*se sastoji iz utvrđivanja*...)¹⁰

Zanimljivo je i to, da bi pri prevodu na srpski jezik, u ovim primerima, umesto infinitiva mogla da stoji i glagolska imenica – *teži povećanju, sastoji se iz utvrđivanja*...

Infinitiv takođe zauzima i funkciju atributa (*attribut du sujet*) ili priloške dopune (*complément circonstanciel*):

46. L'objectif poursuivi, toutes choses égales par ailleurs, *est de produire* le plus possible au moindre coût. (MC: 61) (Za cilj se postavlja, ukoliko su svi drugi faktori nepromenjivi, da se *uspostavi proizvodnja/uspostavljanje proizvodnje* sa optimalnim troškovima.)

47. Le marché, qui est au cœur de la fixation des prix, est brièvement analysé *avant d'aborder* l'étude de la demande, de l'offre et de la détermination de l'équilibre. (MC: 9) (Tržište...je ukratko analizirano, *pre nego što se pređe* na proučavanje potražnje...)

A nalazimo ga i kao dopunu imenici i pridevu (*complément de nom/adjectif*):

48. Quand l'offre d'un bien égale la demande, les deux forces agissant sur le marché, celui-ci est en équilibre ; le prix et la quantité sont tels que la demande et l'offre n'ont plus de *raisons de changer*. (MC: 15) (...cena i količina su takve da potražnja i ponuda nemaju više *razloga da se menjaju*.)

49. Au prix $P = 4$, les consommateurs non satisfaits sont *disposés à payer* un prix plus élevé pour obtenir une quantité supérieure à 40 kg proposée par les vendeurs. (MC: 16) (...nezadovoljni potrošači su *spremni da plate* veću cenu da bi dobili veću količinu od ponuđenih 40kg od strane prodavaca.)

Glagolska funkcija infinitiva podrazumeva da on ima svoj sopstveni subjekat. Takva konstrukcija zavisi od svog sintksičkog okruženja, pa su potrebni posebni glagoli koji bi je uveli. U našem korpusu nalazimo tzv. *faktivnu konstrukciju*, slučaj kada glagol *faire* uvodi infinitivnu rečenicu:

50. Le tableau 1.1 *fait apparaître* une liaison négative entre le prix et la quantité demandée, aux niveaux individuels et du marché. (MC: 11)¹¹ (Na tabeli 1.1 *se pojavljuje*...)

⁹ U korpusu nije pronađen nijedan primer kada glagol *tendre* vezuje imensku dopunu kao direktni objekat (npr. *tendre l'atmosphère*).

¹⁰ U slučaju imenske dopune uz ovaj glagol uvek ide COI, npr. *consister en quatre parties*. Ni ovaj slučaj nismo susreli u korpusu.

¹¹ Oba glagola imaju svoje subjekte – glagol *faire* – *le tableau*, a glagol *apparaître* – *une liaison négative*.

Pored ove konstrukcije nalazimo infinitivnu rečenicu uvedenu glagolom percepcije *voir*:

51. Autrement dit, un bien inférieur *voit* sa demande *diminuer* lorsque l'effet de revenu est positif, c'est-à-dire lorsque le prix du bien baisse. (MC: 45) (*un bien voit, sa demande diminue*)

U korpusu smo pronašli i primer za upotrebu infinitiva u upitnoj rečenici, koji ima ekspresivnu funkciju i služi za izazivanje stilskog efekta. Subjekt je ili govornik ili nedefinisani, opšti agens. Ova upotreba infinitiva se naziva *infinitif délibératif*¹²:

52. La firme est confrontée à la situation suivante : comment *maximiser* sa production Q en respectant sa contrainte budgétaire représentée par CT ? (MICRO : 72) (...kako *maksimalno uvećati*...)

9. Zaključak

Poredeći funkcije bezličnih glagolskih oblika na uzorku jezika ekonomske struke uverili smo se da postoji značajna sličnost u upotrebi bezličnih glagolskih oblika u francuskom i srpskom jeziku.

Glagolski prilog sadašnji i gerund imaju zajedničke funkcije priloških odredbi za način, uzrok, uslov i vreme (gde oba izražavaju simultanost, a samo glagolski prilog sadašnji ima mogućnost da daje okvir za izvršenje glavne rečenične radnje). Naišli smo na glagolski prilog sadašnji u funkciji odredbe cilja, i na gerund koji uz prilog *tout* izražava suprotnost.

Posmatrajući glagolski pridev trpni i *participe passé*, vidimo da oni najčešće ulaze u građenje pasivne dijateze. Francuski particip prošli čini i sastavni deo složenih vremena unoseći pritom informaciju o svršenosti (ovakvu ulogu ima glagolski pridev radni koji služi i za građenje krnjeg perfekta). Particip prošli se našao i u funkciji epiteta i odvojenog prideva (*adjectif apposé*) u najvećem broju slučajeva kondenzujući tako strukturu koja bi na dubinskom nivou odgovarala relativnoj rečenici. Kao kondenzator relativne rečenice se u srpskom javlja glagolski pridev trpni koji, pored učešća u kopolativnom predikatu, igra ulogu i kondenzatora kondicionalne rečenice.¹³ U francuskom jeziku relativnu rečenicu može da kondenzuje i *participe présent conjoint* u funkciji epiteta. *Participe présent disjoint* ima funkciju odredbe za uzrok, vreme (simultanost) i uslov, dok ovakvu upotrebu glagolskog prideva trpnog ne nalazimo. Kao apsolutni particip se javlja samo particip prezenta u značenju uzroka, a takva upotreba u srpskom korpusu ne postoji.

¹² Riegel et al. (2005: 335)

¹³ U zavisnosti od toga koju informaciju želimo da prenesemo, tj. koja se smatra najprikladnijom u određenoj komunikativnoj situaciji, vrši se izbor između kondenzatora i rečenice. Korišćenjem bezličnih oblika kao kondenzatora, akcenat se stavlja na određene semantičke komponente – procesualnost, rezultativnost, itd. (Piper et al., 2005: 554).

Kod infinitiva se čini da je najveća podudarnost u funkcijama. U glagolskoj funkciji oba infinitiva učestvuju u postavljanju parcijalnog pitanja (u francuskom se ovaj infinitiv naziva *infinitif délibératif*). U srpskom korpusu ga nalazimo i u preskriptivnom značenju, koje je iz francuskog korpusa izostalo samo zbog ograničene veličine korpusa. U okviru složenog predikata, u oba jezika on služi kao dopuna modalnim, bezličnim ili punoznačnim glagolima. U ovoj upotrebi francuski jezik svrstava infinitiv u imeničku funkciju, pravi razliku između slučajeva kada je on direktna i indirektna dopuna (bez ili sa predlogom). Srpski infinitiv čini deo kopolativnog predikata, i kao takav je dopuna prilogu ili pridevu, a francuski infinitiv takođe ulazi u ovu vrstu predikata, i pored toga, služi i kao dopuna imenici ili pridevu. Oba infinitiva nalazimo i u funkciji subjekta.

Kvantifikativna analiza je pokazala da se u srpskom korpusu pojavilo oko 110 glagolskih priloga i 228 glagolskih prideva, od kojih je samo šest radnih, a svi ostali trpni. Srpski korpus sadrži oko 630 infinitiva, a francuski oko 780, od toga samo četiri oblika *infinitif passé*-a. *Gérondif* se u francuskom korpusu pojavljuje oko 100 puta, a *participe présent* 291 put i *participe passé* 465 puta. Posmatranjem statističkih podataka o učestalosti pojavljivanja ovih oblika, vidi se da je jedina značajnija razlika u prisustvu participa – veću prisutnost francuskih participa može opravdati činjenica da oni imaju i veći broj funkcija od srpskih glagolskih prideva, barem u obrađenom korpusu. Međutim, za preciznije zaključke potrebno je posmatrati i prevodne ekvivalencije.

Uzimajući u obzir sve navedene funkcije, može se zaključiti da oba jezika, na svoj način, sopstvenim sintaksičkim manevrima uspevaju da postignu efekte koje zahteva naučno-udžbenički stil jezika ekonomske struke. Dajući najveći doprinos u kondenzaciji i pasivizaciji rečeničnog sadržaja, bezlični oblici omogućavaju u velikoj meri postizanje potrebne depersonalizovanosti i objektivnosti i time opravdavaju svoje značajno prisustvo u ovom funkcionalnom stilu.

Literatura

- Bugarski, R. (1997). *Jezik u kontekstu*. Beograd: Čigoja štampa.
- Gudurić, S. (1991). O aspektu nekih imensko-glagolskih oblika u francuskom i srpskohrvatskom jeziku. *Zbornik radova sa IV Simpozijuma Kontrastivna jezička proučavanja*, 242–248.
- Gudurić, S., Vlahović, Lj. (2012). *Elements de morphosyntaxe de la langue française. I Le verbe*. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Ivić, M. (1972). Problematika srpskohrvatskog infinitiva. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, Novi Sad, XI/2, 115–238.
- Ivić, M. (2008). *Lingvistički ogleđi*. Treće izdanje. Beograd: XX vek.
- Kocourek, R. (1991). *La langue française de la technique et de la science. Vers une linguistique de la langue savante*. Wiesbaden: Oscar Brandstetter Verlag GMBH & Co. KG.

- Leeman-Bouix, D. (2005). *Grammaire du verbe français. Des formes au sens*. Paris: Armand Colin.
- Lérat, P. (1995). *Les langues spécialisées*. Paris: PUF.
- Mangiante, J.-M., Parpette Ch. (2004). *Le Français sur Objectif Spécifique: de l'analyse des besoins à l'élaboration d'un cours*. Paris: Hachette FLE.
- Milošević, K. (1973). Temporalno značenje i sintaksička vrijednost konstrukcija Cop (praes. perf.) – part.pass. u srpskohrvatskom jeziku. *Južnoslovenski filolog*, vol. 31, br. 1–2, 423–437.
- Piper, P., Antonić, I., Ružić, V., Tanasić, S., Popović, Lj., Tošović, B. (2005). *Sintaksa savremenog srpskog jezika. Prosta rečenica*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU.
- Radovanović, M. (2004). Dekompozicija i univerbizacija. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, Novi Sad, vol. 47, br.1–2, 43–49.
- Riegel, M., Pellat, J.-Ch., Rioul, R. (2006). *Grammaire méthodique du français*. Paris: PUF.
- Subotić, Lj, Petrović, V. (2000). Apozitivni i/ili predikativni atribut - dijahrono-sinhroni aspekt - terminološko-pojmovna razmatranja. *Južnoslovenski filolog*, vol. 56, br. 3–4, 1141–1160.
- Tošović, B. (2002). *Funkcionalni stilovi*. Beograd: Beogradska knjiga.

Korpus

- Bernier, B., Védie, H.-L. (2005). *Initiation à la microéconomie*. Paris: Dunod. (MC)
- Šuvakov, T., Šagi A. (2008). *Mikroekonomija*. Subotica: Ekonomski fakultet. (MK)

Jelena Jaćović

L'ANALYSE CONTRASTIVE DES MODES IMPERSONNELS DANS LE FRANÇAIS ET LE SERBE DE L'ÉCONOMIE

Résumé

Cette article présente une analyse contrastive des fonctions des modes impersonnels à partir d'un corpus tiré des manuels universitaires de l'économie. L'impersonnalité, étant une des caractéristiques principales de la langue de spécialité, a beaucoup de manifestations syntaxiques. Nous avons porté notre attention sur les infinitifs, les participes et le gérondif en français et ses équivalents/correspondants serbes. Les résultats de l'analyse démontre une large gamme de manœuvres syntaxiques dont se servent les deux langues respectives pour atteindre les mêmes effets stylistiques.

